

Charakterystyka poglądów elektoratów

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku na rok 2023

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

SPIS TREŚCI

Poglądy ogółu społeczeństwa na temat istotnych kwestii społeczno-politycznych	2
Zróżnicowanie poglądów elektoratów	10
Charakterystyka elektoratów	10
Analizowane elektoraty na osiach podziałów politycznych	23

W związku ze zbliżającymi się wyborami parlamentarnymi po raz kolejny sprawdziliśmy opinie elektoratów ugrupowań mających największe szanse na wprowadzenie swoich przedstawicieli do Sejmu w istotnych kwestiach społeczno-politycznych. Poprzednie badanie na ten temat realizowaliśmy w maju i czerwcu 2021 roku¹. Od tego czasu wyraźnie umocniło się poparcie dla Koalicji Obywatelskiej, zmniejszył się natomiast odsetek zwolenników Polski 2050 Szymona Hołowni (obecnie uwzględnionej w koalicji z PSL – Koalicją Polską pod nazwą Trzecia Droga), która wiosną 2021 roku miała więcej sympatyków niż Koalicja Obywatelska i była druga w partyjnym rankingu. Obecnie więcej zwolenników niż dwa lata temu ma Konfederacja, natomiast nieco mniej osób chce głosować na rządzące Prawo i Sprawiedliwość.

W naszych badaniach² braliśmy pod uwagę te kwestie społeczno-polityczne, które – jak założyliśmy – współokreślają orientacje polityczne w Polsce i mogą wpływać na preferencje partyjne wyborców. Przedmiotem naszego zainteresowania były społeczne opinie na temat takich kwestii jak: pełnienie przez państwo funkcji opiekuńczych, system podatkowy, stopień sprywatyzowania gospodarki, regulacje dotyczące rynku pracy, pogłębianie integracji europejskiej, polityka wobec uchodźców, polityka wobec wojny w Ukrainie, miejsce Kościoła katolickiego w życiu publicznym, prawna regulacja aborcji, formalizacja związków partnerskich osób tej samej płci, zwalczanie przestępczości kosztem ograniczania swobód obywatelskich, kompetencje samorządów oraz transformacja energetyczna. Stosunek do wielu z tych kwestii jest bardziej szczegółowo badany i omawianych w raportach CBOS, jednak tu służy do sporządzenia charakterystyk poglądów elektoratów.

¹ Zob. komunikat CBOS „Elektoraty o istotnych kwestiach społeczno-politycznych”, sierpień 2021 (oprac. B. Roguska).

² W komunikacie wykorzystano zagregowane dane z dwóch kolejnych badań: „Aktualne problemy i wydarzenia” (397), 8–18 maja 2023, N=1056 osób, oraz „Aktualne problemy i wydarzenia” (398), 5–18 czerwca 2023, N=1054 osoby. Oba badania przeprowadzono w ramach procedury mixed-mode na reprezentatywnych imiennych próbach pełnoletnich mieszkańców Polski, wylosowanych z rejestru PESEL.

Każdy respondent wybierał samodzielnie jedną z metod:

- wywiad bezpośredni z udziałem ankietera (metoda CAPI),
- wywiad telefoniczny po skontaktowaniu się z ankieterem CBOS (CATI) – dane kontaktowe respondent otrzymywał w liście zapowiednim od CBOS,
- samodzielne wypełnienie ankiety internetowej, do której dostęp był możliwy na podstawie loginu i hasła przekazanego respondentowi w liście zapowiednim od CBOS.

We wszystkich trzech przypadkach ankietę miała taki sam zestaw pytań oraz strukturę.

POGLĄDY OGÓŁU SPOŁECZEŃSTWA NA TEMAT ISTOTNYCH KWESTII SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH

Analizę charakterystyk potencjalnych elektoratów poprzedzamy przedstawieniem poglądów ogółu społeczeństwa w omawianych kwestiach, a tam, gdzie to możliwe, pokazujemy, jakie zmiany zaszły w społecznych opiniach w ciągu ostatnich lat.

Ankietowani określali swoje poglądy w każdej sprawie za pomocą 7-punktowych skal, których krańce (1 i 7) wyznaczały dwa przeciwstawne rozwiązania modelowe, środek zaś (4) oznaczał opinię ambiwalentną.

Rejestrowane w ciągu ostatnich dwóch lat zmiany w poglądach Polaków są związane w największej mierze z wojną w Ukrainie. Widoczne jest to m.in. w myśleniu o polityce wschodniej. Przed wybuchem wojny deklaracje wsparcia dla proeuropejskich dążeń Ukraińców (i innych narodów byłego ZSRR) były znacznie rzadsze niż obecnie. W 2021 roku za prowadzeniem aktywnej polityki wschodniej zmierzającej do realizacji proeuropejskich aspiracji Ukraińców i innych narodów postsowieckich opowiadało się 41% ogółu badanych, a we wcześniejszych latach odsetek ten był jeszcze niższy (30% w 2019 roku, 23% w 2016 roku). Obecnie z nieco inaczej sformułowanym, ale podobnym poglądem („Polska powinna wspierać Ukrainę i jej starania o wejście do Unii Europejskiej”) zgodziło się ogółem 55% ankietowanych. Mniej więcej o połowę mniej osób (28%) uważa, że Polska nie powinna w szczególnie sposób angażować się po stronie Ukrainy.

Wpływ wojny w Ukrainie i jej skutków w postaci kryzysu energetycznego widoczny jest także w opiniach na temat przyszłości energetyki węglowej w Polsce. W ciągu ostatnich dwóch lat z 38% do 53% (a więc aż o 15 punktów procentowych) zwiększył się odsetek badanych przekonanych, że Polska powinna jak najdłużej móc wykorzystywać w energetyce węgiel. Odsetek zwolenników jak najszybszego odchodzenia od węgla zmniejszył się w tym czasie z 39% do 30%.

Jak pokazują m.in. badania CBOS, Polacy dość powszechnie popierają członkostwo naszego kraju w Unii Europejskiej. Jednocześnie kontrowersje budzi pogłębianie integracji europejskiej. W badaniach prowadzonych w latach 2016–2021 niewielką przewagę miały osoby skłaniające się do opinii, że należy raczej dążyć do ściślejszej integracji, niż starać się o zachowanie daleko idącej niezależności w ramach UE. W ostatnim okresie ubyło jednak zwolenników pogłębiania integracji (z 43% w 2021 roku do 39% obecnie), a przybyło sceptyków, oczekujących utrzymania możliwie dużej niezależności w UE (z 35% do 39%). Tym samym oba kierunki działania mają takie samo poparcie. W ciągu ostatnich dwóch lat nie zmienił się natomiast – w przeważającej mierze krytyczny – stosunek do przyjmowania do Polski uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu. Dwie trzecie ogółu ankietowanych (68%) jest temu przeciwnie. Przyjmowanie uchodźców z tych regionów popiera 17% badanych.

Między rokiem 2019 a 2021 zaszły dość wyraźne zmiany w opiniach dotyczących kwestii światopoglądowych, przede wszystkim prawnej regulacji aborcji, ale także miejsca Kościoła w życiu publicznym, praw gejów i lesbijek. Rejestrowaliśmy wówczas znaczące przesunięcie się poglądów polskiego społeczeństwa w kierunku większego liberalizmu światopoglądowego, co w jakiejś mierze było wywołane wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z roku 2020, zaostřejającym prawo aborcyjne w Polsce. Obecnie można powiedzieć, że obserwowane wówczas tendencje pogłębiły się, choć skala zmian jest mniejsza niż poprzednio. Od 2021 roku wzrosło jeszcze zatem poparcie dla prawnej dopuszczalności aborcji (z 41% do 46%), osiągając tym samym najwyższy z dotychczas notowanych poziom. Za prawnym zakazem przerywania ciąży opowiada się dziś 28% respondentów (wobec 30% dwa lata temu). Od 2021 roku przybyło także zwolenników prawnej możliwości zawierania związków partnerskich przez osoby tej samej płci. Prawną instytucjonalizację jednopłciowych związków partnerskich popiera obecnie 39% badanych (wzrost o 3 punkty procentowe, zaś od 2019 – o 9 punktów). Przeciw temu rozwiązaniu jest mniej niż połowa ankietowanych (47%, spadek o 3 punkty, a w stosunku do 2019 roku – o 8 punktów). Inaczej wygląda kwestia oczekiwanych relacji między państwem a Kościołem. O ile między rokiem 2019 a 2021 znacząco wzrósł odsetek badanych przychylających się do poglądu, że konkordat między Polską a Stolicą Apostolską jest niepotrzebny, a państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów, o tyle obecnie możemy mówić o pewnej korekcie opinii na ten temat. Odsetek zgadzających się z tym poglądem zmniejszył się z 49% do 45%. Jednocześnie z 34% do 38% wzrósł odsetek osób przekonanych, że państwo powinno współpracować z Kościołem katolickim. Być może jest to w jakiejś mierze reakcja na wysuwane pod adresem Jana Pawła II zarzuty dotyczące niewłaściwej reakcji na problem pedofilii wśród księży, które przez znaczną część społeczeństwa zostały odebrane jako próba podważania autorytetu papieża i Kościoła.

O ile poglądy Polaków w kwestiach światopoglądowych wyraźnie ewoluują w czasie, o tyle – ogólnie rzecz biorąc – bardziej stabilne są społeczne wyobrażenia na temat właściwego kształtu ładu społeczno-gospodarczego. Zdecydowana większość Polaków (80%) niezmiennie opowiada się za pełnieniem przez państwo funkcji opiekuńczych, wyrażając przekonanie, że powinno ono zapewnić swoim obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak np. opieka zdrowotna i szkolnictwo. Przekonanie, że obywatele sami powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp., wyraża co dziesiąty ankietowany. Podzielone są opinie na temat właściwych regulacji rynku pracy. Zależnie od sytuacji na rynku pracy niewielką przewagę zyskują albo osoby preferujące elastyczne reguły zatrudniania i zwalniania pracowników, albo kładące nacisk na bezpieczeństwo zatrudnienia i ochronę istniejących miejsc pracy. Obecnie obie te grupy są mniej więcej równoliczne (odpowiednio 37% i 36%). Po zakończeniu pandemii i związanych z nią ograniczeń w funkcjonowaniu życia gospodarczego przybyło badanych, którzy elastyczność zatrudnienia przedkładają nad ochronę miejsc pracy (wzrost o 4 punkty procentowe). Od 2021 roku nie zmienił się stosunek do prywatyzacji. Tak jak w latach ubiegłych dominuje opinia, że znaczna liczba państwowych przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwa (54%). Zwolennikami prywatyzacji państwowych przedsiębiorstw jest mniej niż jedna czwarta ankietowanych (23%). Największą ewolucję poglądów można zauważyć w oczekiwaniach dotyczących systemu podatkowego.

Z biegiem czasu maleje poparcie dla progresji podatkowej i przybywa zwolenników podatku liniowego. Od 2021 roku odsetek popierających progresywną skalę podatkową zmniejszył się z 56% do 50% i jest najniższy w historii badań CBOS. W tym czasie z 32% do 35% zwiększył się odsetek respondentów skłaniających się ku opinii, że wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku. Być może zmiany te są w jakimś mierze reakcją na politykę rządu zmierzającą do relatywnego zwiększenia obciążeń podatkowych osób osiągających wyższe dochody.

Ostatnie dwie kwestie, jakie uwzględniliśmy w badaniu, dotyczą relacji państwo–obywatel. Pierwsza dotyczy społecznego przyzwolenia na ograniczanie praw i swobód obywatelskich w imię zwalczania przestępczości. Jak pokazują badania CBOS, od dłuższego już czasu rośnie społeczna wrażliwość na łamanie praw obywatelskich. Tegoroczne dane wpisują się w ten trend. Tylko od roku 2021 odsetek osób sprzeciwiających się ewentualnemu ograniczaniu praw obywatelskich w walce z przestępczością wzrósł o 5 punktów procentowych (z 55% do 58%). Jednocześnie o 8 punktów (z 35% do 28%) zmniejszył się odsetek osób dopuszczających ograniczenie swobód obywatelskich w celu skutecznego zwalczania przestępczości. Druga kwestia odnosi się do zakresu kompetencji samorządu i państwa. Od 2021 przybyło osób popierających szerokie kompetencje samorządów w zakresie realizacji zadań i usług publicznych (z 62% do 66%). Jednocześnie odsetek zwolenników centralizacji utrzymał się na poziomie 13%.

TABELA 1

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń wśród ogółu badanych														
	VII '95	VIII '96	V '97	V '99	IX '01	III '03	IV/V '05	IX/X '07	VIII/IX '09	VI/VII '11	IV/V '15	III '16	VIII/IX '19	V/VI '21	V/VI '23
	w procentach														
Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp. (1+2+3)	74	74	75	81	90	81	85	83	86	86	83	80	81	81	80
Opinia ambiwalentna (4)	12	11	10	9	4	8	6	8	7	8	8	10	9	8	8
Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp. (5+6+7)	10	15	13	8	4	9	7	8	5	5	8	9	9	9	10
Trudno powiedzieć	4	1	1	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	2	2
Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało (1+2+3)	-	-	72	-	76	-	73	67	71	68	64	65	57	56	50
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	8	-	6	-	7	7	7	6	9	8	11	8	11
Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów (5+6+7)	-	-	18	-	14	-	15	21	20	23	24	25	27	32	35
Trudno powiedzieć	-	-	2	-	4	-	5	5	2	3	3	2	5	4	4
Najważniejsze jest bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet jeśli pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw (1+2+3)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	40	35	31	39	37
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	18	22	19	20
Najważniejsze jest, aby przedsiębiorstwa mogły szybko reagować na zmiany sytuacji gospodarczej, by w razie problemów mogły łatwo zmniejszać zatrudnienie i nie bały się ponownie zatrudniać pracowników (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	34	40	36	32	36
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	7	10	10	7

TABELA 1 (cd.)

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń wśród ogółu badanych														
	VII '95	VIII '96	V '97	V '99	IX '01	III '03	IV/V '05	IX/X '07	VIII/IX '09	VI/VII '11	IV/V '15	III '16	VIII/IX '19	V/VI '21	V/VI '23
	w procentach														
Należy sprywatyzować wszystkie przedsiębiorstwa państwowe (1+2+3)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	16	13	22	23
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	15	18	16	17
Znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwową (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	67	66	63	55	54
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	3	6	7	6
Polska powinna jak najszybciej odejść od energetyki opartej na węglu (1+2+3)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39	30
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	13
Polska powinna jak najdłużej móc wykorzystywać węgiel w energetyce (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	38	53
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	4
Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli (1+2+3)	41	-	-	64	-	56	49	41	54	47	42	40	36	35	28
Opinia ambiwalentna (4)	12	-	-	7	-	9	8	10	11	10	12	12	11	10	11
Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli (5+6+7)	44	-	-	27	-	33	41	47	33	40	44	46	51	53	58
Trudno powiedzieć	3	-	-	2	-	2	2	3	2	3	2	2	2	2	3
Przerywanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń (1+2+3)	-	-	-	36	31	32	25	30	25	25	28	27	29	41	46
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	-	23	20	24	17	21	26	22	28	25	25	23	21
Przerywanie ciąży powinno być całkowicie zakazane (5+6+7)	-	-	-	33	36	34	47	37	44	45	39	43	40	30	28
Trudno powiedzieć	-	-	-	9	13	10	11	12	5	8	5	5	6	6	5

TABELA 1 (cd.)

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń wśród ogółu badanych														
	VII '95	VIII '96	V '97	V '99	IX '01	III '03	IV/V '05	IX/X '07	VIII/IX '09	VI/VII '11	IV/V '15	III '16	VIII/IX '19	V/VI '21	V/VI '23
	w procentach														
Konkordat między Polska a Stolicą Apostolską jest niepotrzebny. Państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów (1+2+3)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	43	-	40	49	45
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	-	14	11	11
Konkordat jest potrzebny. Państwo powinno współpracować z Kościołem katolickim, do którego należy większość społeczeństwa (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39	-	40	34	38
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	6	6	6
Prawo powinno dopuszczać możliwość zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci (1+2+3)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	26	27	30	36	39
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	12	11	10	10
Prawo w ogóle nie powinno dopuszczać możliwości zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	59	57	55	50	47
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	4	4	4	4
Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej (1+2+3)	-	-	-	-	-	-	28	44	44	38	33	40	41	43	39
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	16	15	19	18	21	17	19	15	15
Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	40	30	29	34	41	38	34	35	39
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	16	11	7	10	5	5	6	7	7

TABELA 1 (cd.)

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń wśród ogółu badanych														
	VII '95	VIII '96	V '97	V '99	IX '01	III '03	IV/V '05	IX/X '07	VIII/IX '09	VI/VII '11	IV/V '15	III '16	VIII/IX '19	V/VI '21	V/VI '23
	w procentach														
Polska powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu (1+2+3)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	15	18	17
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	12	10	12
Polska nie powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	73	70	67	68
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	5	3
Polska powinna wspierać Ukrainę i jej starania o wejście do UE (1+2+3)*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	25	23	30	41	55
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24	23	24	18	13
Polska nie powinna w szczególnie sposób angażować się po stronie Ukrainy (5+6+7)*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	44	46	36	30	28
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	8	10	11	4
Samorządy powinny mieć szerokie kompetencje do realizacji zadań i usług publicznych	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	60	62	66
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	15	13
To przede wszystkim władze centralne powinny decydować o realizacji zadań i usług publicznych (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	13	13
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	10	8

* W latach 2015–2021: „Polska powinna prowadzić aktywną politykę wschodnią i wspierać proeuropejskie dążenia Ukraińców i innych narodów byłego ZSSR (1+2+3)” oraz „Polska nie powinna angażować się w sposób szczególnie na wschodzie, ale dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją (5+6+7)”

TABELA 2

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Wartości średnie na skali 1–7 wśród ogółu badanych	Odchylenie standardowe
(1) Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp.	2,08	1,64
(7) Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp.		
(1) Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało	3,71	2,40
(7) Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów		
(1) Najważniejsze jest bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet jeśli pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw	3,91	2,06
(7) Najważniejsze jest, aby przedsiębiorstwa mogły szybko reagować na zmiany sytuacji gospodarczej, by w razie problemów mogły łatwo zmniejszać zatrudnienie i nie bały się ponownie zatrudniać pracowników		
(1) Należy sprywatyzować wszystkie przedsiębiorstwa państwowe	4,92	1,96
(7) Znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwową		
(1) Polska powinna jak najszybciej odejść od energetyki opartej na węglu	4,62	2,25
(7) Polska powinna jak najdłużej móc wykorzystywać węgiel w energetyce		
(1) Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałoby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli	4,76	2,19
(7) Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli		
(1) Przerwanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń	3,59	2,02
(7) Przerwanie ciąży powinno być całkowicie zakazane		
(1) Konkordat między Polską a Stolicą Apostolską jest niepotrzebny. Państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów	3,72	2,37
(7) Konkordat jest potrzebny. Państwo powinno współpracować z Kościołem katolickim, do którego należy większość społeczeństwa		
(1) Prawo powinno dopuszczać możliwość zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci	4,31	2,50
(7) Prawo w ogóle nie powinno dopuszczać możliwości zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci		
(1) Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej	3,98	2,27
(7) Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności		
(1) Polska powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu	5,49	1,87
(7) Polska nie powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu		
(1) Polska powinna wspierać Ukrainę i jej starania o wejście do UE	3,29	2,18
(7) Polska nie powinna w szczególnie sposób angażować się po stronie Ukrainy		
(1) Samorządy powinny mieć szerokie kompetencje do realizacji zadań i usług publicznych	2,51	1,83
(7) To przede wszystkim władze centralne powinny decydować o realizacji zadań i usług publicznych		

ZRÓŻNICOWANIE POGLĄDÓW ELEKTORATÓW

Opinie w analizowanych kwestiach w istotnym stopniu dzielą elektoraty ugrupowań cieszących się obecnie największym poparciem społecznym. Najwięcej kontrowersji wśród zwolenników poszczególnych ugrupowań budzi obecnie kwestia pogłębiania integracji europejskiej. Do wywołujących największe różnice zdań należą także kwestie światopoglądowe: prawna instytucjonalizacja związków partnerskich osób tej samej płci, a ponadto relacje między państwem a Kościołem katolickim oraz, w nieco mniejszym stopniu, prawna regulacja przerywania ciąży. Dużą rozbieżność opinii wywołuje także tempo odchodzenia od energetyki opartej na węglu oraz przyjmowanie uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu. W kwestiach dotyczących właściwego kształtu ładu społeczno-gospodarczego największe różnice zdań dotyczą stopnia sprywatyzowania gospodarki. Pozostałe zagadnienia poddane ocenie badanych są wyraźnie mniej kontrowersyjne. Analizowane elektoraty mają najbardziej zbliżone poglądy w kwestii regulacji dotyczących rynku pracy.

CHARAKTERYSTYKA ELEKTORATÓW

Prawo i Sprawiedliwość. Wyborcy tego ugrupowania wyróżniają się spośród zwolenników wszystkich pozostałych formacji uwzględnionych w analizach poglądami w kwestiach światopoglądowych. Inaczej niż w innych elektoratach dominują wśród nich zwolennicy współpracy państwa z Kościołem katolickim (70%). Większość z nich stanowią przeciwnicy instytucjonalizacji związków partnerskich osób tej samej płci (78%), a ponad połowa (56%) opowiada się za restrykcyjnym prawem aborcyjnym.

Biorąc pod uwagę wyobrażenia dotyczące właściwego kształtu ładu społeczno-gospodarczego, wyborców Prawa i Sprawiedliwości od pozostałych elektoratów odróżnia przede wszystkim wysokie poparcie dla znaczącego udziału własności państwa w gospodarce (83%). Ponadto sympatycy tego ugrupowania częściej niż przeciętnie popierają progresywną skalę podatkową (64%). Częściej niż ogół badanych kładą nacisk na ochronę istniejących miejsc pracy i bezpieczeństwo zatrudnienia, przedkładając je nad elastyczność w przyjmowaniu i zwalnianiu pracowników (45% wobec 29% będących przeciwnego zdania). Jednoznacznie opowiadają się za pełnieniem przez państwo funkcji opiekuńczych (89%).

Potencjalni wyborcy Prawa i Sprawiedliwości wyraźnie odbiegają od innych opiniami na temat kierunku rozwoju energetyki w naszym kraju: aż 80% z nich jest zdania, że Polska powinna jak najdłużej móc wykorzystywać w energetyce węgiel.

Wśród zwolenników Prawa i Sprawiedliwości jest więcej osób niż w pozostałych elektoratach, które byłyby skłonne się zgodzić na ograniczenie praw obywatelskich w celu walki z przestępczością (42%). Także wśród nich przeważa jednak przekonanie, że walka z przestępczością nie może usprawiedliwiać ograniczenia swobód obywatelskich (45%).

Większość wyborców Prawa i Sprawiedliwości (58%) uważa, że samorządy powinny mieć szerokie kompetencje do realizacji zadań i usług publicznych. Więcej niż przeciętnie jest jednak wśród nich zwolenników centralizacji (21%).

Pod względem stosunku do pogłębiania integracji europejskiej sympatycy Prawa i Sprawiedliwości są bliscy wyborcom Konfederacji. Odsetek osób przekonanych, że Polska powinna dążyć do zachowania jak największej niezależności w Unii Europejskiej, jest obecnie wśród nich wyższy niż w elektoracie Konfederacji i sięga 67%. Sympatycy tego ugrupowania dość jednoznacznie i jednocześnie częściej niż pozostałe elektoraty są przeciwni przyjmowaniu do Polski uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu (87%).

Od wyborców Konfederacji zwolenników Prawa i Sprawiedliwości wyraźnie odróżnia postulowana polityka wobec Ukrainy. Większość sympatyków rządzącego ugrupowania (64%) uważa, że Polska powinna wspierać Ukrainę i jej proeuropejskie aspiracje.

Z analiz³ wynika, że poglądy w większości omawianych kwestii mają istotny wpływ na deklarowany zamiar poparcia Prawa i Sprawiedliwości w wyborach do Sejmu. Chęci głosowania na to ugrupowanie sprzyja zatem przekonanie o potrzebie współpracy państwa z Kościołem katolickim, restrykcyjne stanowisko wobec prawnej dopuszczalności aborcji, sprzeciw wobec prawnej instytucjonalizacji związków partnerskich osób tej samej płci, akceptacja własności państwowej w gospodarce, poparcie dla progresji podatkowej, akceptacja opiekuńczej roli państwa, poparcie dla energetyki węglowej, postulowane wspieranie Ukrainy i jej proeuropejskich dążeń, sceptycyzm wobec pogłębiania integracji europejskiej, a także niechęć do przyjmowania uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu.

Koalicja Obywatelska. Elektorat Koalicji Obywatelskiej w większości kwestii ma poglądy zbliżone do poglądów wyborców Lewicy oraz Trzeciej Drogi.

Ponad trzy czwarte wyborców tego ugrupowania (74%) opowiada się za zacieśnianiem integracji w ramach Unii Europejskiej. Zwolennicy Koalicji Obywatelskiej znacznie rzadziej niż przeciętnie wyrażają niechęć wobec przyjmowania uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu, choć także wśród nich sprzeciw (42%) jest częstszy niż aprobata (35%). Wyborcy tej formacji dość jednoznacznie i częściej niż ogół badanych opowiadają się za wspieraniem Ukrainy i jej dążenia do wejścia do Unii Europejskiej (72%).

Elektorat Koalicji Obywatelskiej na tle ogółu badanych charakteryzuje liberalizm światopoglądowy. Blisko trzy czwarte jej zwolenników (73%) opowiada za prawną dopuszczalnością przerywania ciąży. Ponad dwie trzecie (70%) uważa, że osoby tej samej płci powinny mieć możliwość zawierania formalnych związków partnerskich. Zbliżony odsetek (71%) sądzi, że konkordat między Polską

³ Przeprowadzono analizę regresji logistycznej.

a Stolicą Apostolską jest niepotrzebny, a państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów.

Opinie wyborców Koalicji Obywatelskiej w kwestiach dotyczących gospodarki i roli państwa także są nieco bardziej liberalne niż przeciętnie. Wyróżniają ich przede wszystkim poglądy na temat prywatyzacji. Jest to jedyny elektorat, w którym odsetek zwolenników prywatyzacji jest zauważalnie większy niż odsetek popierających znaczący udział własności państwa w gospodarce (odpowiednio 41% i 34%). Zwolennicy Koalicji Obywatelskiej przedkładają elastyczne reguły zatrudniania i zwalniania pracowników nad bezpieczeństwo zatrudnienia (odpowiednio 44% wobec 32%). Tak jak ogół badanych zdecydowanie opowiadają się za pełnieniem przez państwo funkcji opiekuńczych (79%). W kwestii właściwego systemu podatkowego są podzieleni: tylko nieco częściej popierają progresywną skalę podatkową (44%) niż jednolitą stawkę podatku dla wszystkich, niezależnie od wysokości dochodów (40%). Wyborcy Koalicji Obywatelskiej w większości (63%) chcieliby szybkiego odejścia od energetyki opartej na węglu.

Zwolennicy tej formacji są bardziej niż przeciętnie uwrażliwieni na kwestie dotyczące relacji państwo–obywatel. Wśród jej sympatyków większy niż w pozostałych elektoratach jest odsetek osób wyrażających poparcie dla szerokich kompetencji władz samorządowych (87%). Blisko trzy czwarte z nich (72%) uważa, że walka z przestępczością nie może usprawiedliwiać ograniczania praw i swobód obywatelskich.

Z przeprowadzonych analiz⁴ wynika, że chęć głosowania na Koalicję Obywatelską w wyborach parlamentarnych jest związana przede wszystkim z akceptacją rozwoju integracji europejskiej, w drugiej kolejności – z liberalnym podejściem do prawnej regulacji aborcji, a ponadto z poparciem dla szerokich kompetencji samorządów, postulowaną rezygnacją z energetyki węglowej, poparciem dla prywatyzacji oraz pozytywnym stosunkiem do przyjmowania uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu.

Lewica. Poglądy wyborców Lewicy są bliskie poglądom zwolenników Koalicji Obywatelskiej. Podobieństwo to jest widoczne w głównej mierze w opiniach dotyczących kwestii światopoglądowych, oczekiwanych relacji między państwem a obywatelem, polityki zagranicznej (w ramach Unii Europejskiej oraz wobec Ukrainy), a także transformacji energetycznej. Mniej wyraźne jest natomiast w wyobrażeniach dotyczących właściwego ładu społeczno–gospodarczego.

Przekonania zwolenników Lewicy w kwestiach światopoglądowych są jeszcze bardziej wyraziste niż poglądy wyborców Koalicji Obywatelskiej. Ogromna większość z nich (88%) uważa, że konkordat między Polską a Stolicą Apostolską jest niepotrzebny, a państwo nie powinno faworyzować żadnego

⁴ Zob. przypis 3.

z wyznań ani Kościołów. Cztery piąte (80%) opowiada się za prawną dopuszczalnością aborcji (84%), niemal tyle samo (78%) jest za prawną instytucjonalizacją związków osób tej samej płci.

Zwolennicy Lewicy, podobnie jak wyborcy Koalicji Obywatelskiej, są bardziej niż przeciętnie wyczuleni w kwestiach relacji państwo–obywatel. W elektoracie Lewicy najczęstszy jest sprzeciw wobec ograniczania praw i swobód obywatelskich w walce z przestępczością (80%). Wyborcy Lewicy zdecydowanie częściej niż przeciętnie są zwolennikami decentralizacji państwa i oddania szerokiego zakresu uprawnień samorządom (86%).

Elektorat Lewicy jest wyraźnie proeuropejski. Zdecydowana większość jej zadeklarowanych wyborców (79%) uważa, że Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji z Unią Europejską. Sympatycy Lewicy należą do względnie najbardziej przychylnych przyjmowaniu do Polski uchodźców z krajów Afryki i Bliskiego Wschodu, choć także wśród nich minimalnie więcej jest przeciwników niż zwolenników takiej polityki (odpowiednio 44% wobec 41%). Wyborcy Lewicy są dość jednoznaczni w kwestii Ukrainy – w zdecydowanej większości (74%) oczekują, że Polska będzie wspierać ten kraj i jego dążenie do wejścia do Unii Europejskiej.

Zwolennicy Lewicy częściej niż przeciętnie postulują jak najszybsze odejście od energetyki opartej na węglu (66%).

Poglądy wyborców Lewicy w kwestiach dotyczących gospodarki i roli państwa są, ogólnie rzecz biorąc, zbliżone do opinii ogółu badanych. Ogromna większość z nich (88%) uważa, że obowiązkiem państwa jest zapewnienie obywatelom wysokiego poziomu świadczeń społecznych. Ponad połowa (52%) opowiada się za progresywną skalą podatkową. Sympatycy Lewicy nieco częściej za ważniejszą uznają ochronę istniejących miejsc pracy (42%) niż elastyczne zasady zatrudniania i zwalniania pracowników (35%). Wśród wyborców Lewicy więcej niż w elektoratach innych ugrupowań opozycyjnych jest zwolenników własności państwa w gospodarce (47% wobec 27% opowiadających się za prywatyzacją państwowych przedsiębiorstw).

Z analiz⁵ wynika, że deklaracje zamiaru oddania głosu na Lewicę są uwarunkowane przede wszystkim przekonaniem, że państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów, oraz akceptacją prawnej dopuszczalności aborcji, a w mniejszym stopniu także oczekiwaniem szybkiego odejścia od węgla w energetyce oraz akceptacją własności państwa w gospodarce.

Trzecia Droga. Wyborcy tej formacji w żadnej w uwzględnianych w badaniu kwestii nie wyróżniają się opiniami na tle pozostałych elektoratów. Ich poglądy są stosunkowo najbardziej podobne do poglądów sympatyków Koalicji Obywatelskiej.

Wyborcy Trzeciej Drogi, podobnie jak elektoraty pozostałych ugrupowań opozycyjnych, w większości zgadzają się z poglądem, że państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań i Kościołów (66%).

⁵ Zob. przypis 3.

Stosunek do takich kwestii jak prawna regulacja aborcji i instytucjonalizacja związków osób tej samej płci sytuacją ich pomiędzy wyborcami Koalicji Obywatelskiej i Konfederacji. Oznacza to, że ich stanowisko w tych sprawach jest bardziej liberalne niż wśród ogółu badanych. Ponad połowa z nich (58%) popiera prawną dopuszczalność przerywania ciąży, prawie tyle samo (55%) uważa, że prawo powinno dopuszczać możliwość zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci.

Wyborcy Trzeciej Drogi, podobnie jak zwolennicy Lewicy i Koalicji Obywatelskiej, dość zdecydowanie i częściej niż przeciętnie opowiadają się za rozwojem integracji europejskiej (68%). Jednocześnie częstszy niż w tych elektoratach jest wśród nich sprzeciw wobec przyjmowania do Polski uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu (60%). Sympatycy Trzeciej Drogi w większości oczekują, że nasz kraj będzie wspierał Ukrainę i jej dążenie do uzyskania członkostwa w Unii Europejskiej (63%).

Poglądy zwolenników Trzeciej Drogi na temat właściwego ładu społeczno-gospodarczego są nieco bardziej liberalne niż przeciętnie. Ponad trzy czwarte z nich (76%) opowiada się za pełnieniem przez państwo funkcji opiekuńczych. Blisko połowa z nich (49%) popiera progresywną skalę podatkową, jednak niewiele mniejszy odsetek (44%) preferuje jedną stawkę podatku, niezależnie od wysokości dochodów. Niemal tyle samo uważa, że elastyczne reguły zatrudniania i zwalniania pracowników są ważniejsze niż ochrona istniejących miejsc pracy (38%), co jest przeciwnego zdania (37%). Wśród wyborców Trzeciej Drogi względnie nieduży jest odsetek zwolenników znacznego udziału własności państwa w gospodarce (36%). Prywatyzacji państwowych przedsiębiorstw oczekuje 30% z nich, zaś niemal równie duży odsetek (28%) skłania się ku jakiemś pośredniemu rozwiązaniu, w którym własność państwowa istnieje, ale jest mocno ograniczona.

Zwolennicy Trzeciej Drogi częściej niż przeciętnie opowiadają się za jak najszybszym odchodzeniem od energetyki opartej na węglu (54%). Mniej niż co trzeci (31%) jest za możliwie długim korzystaniem z tego surowca.

Ogromna większość sympatyków Trzeciej Drogi (79%) aprobuje szerokie kompetencje samorządów w zakresie realizacji zadań i usług publicznych. Ponad dwie trzecie (68%) uważa, że walka z przestępczością nie może usprawiedliwiać ograniczania swobód obywatelskich.

Z analiz⁶ wynika, że deklarowanej chęci głosowania na Trzecią Drogę sprzyja poparcie dla pogłębienia integracji w ramach Unii Europejskiej, postulowana rezygnacja z wykorzystania węgla w energetyce oraz niechęć wobec rozbudowanych świadczeń społecznych, a więc przekonanie, że to przede wszystkim sami obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp.

⁶ Zob. przypis 3.

Konfederacja Wolność i Niepodległość. Sympatyków tego ugrupowania od innych odróżniają oczekiwania dotyczące roli państwa i właściwego kształtu ładu społeczno-gospodarczego. Charakteryzuje ich większy liberalizm w myśleniu na ten temat. W elektoracie Konfederacji znacząco mniej niż wśród wyborców pozostałych ugrupowań jest zwolenników państwa opiekuńczego, zapewniającego swoim obywatelom wysoki poziom usług i świadczeń społecznych, choć także tu stanowią oni większość (52%). Jednocześnie kilka razy więcej niż w pozostałych elektoratach (33%) jest wśród nich osób przekonanych, że to sami obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp. Wyborcy Konfederacji to jedyny elektorat, w którym przeważają zwolennicy podatku liniowego (60% wobec 28% popierających progresję w podatkach). Blisko połowa wyborców Konfederacji (47%) przedkłada elastyczność w zatrudnianiu i zwalnianiu pracowników nad bezpieczeństwo zatrudnienia. Przeciwnego zdania jest 29% z nich. Opinie sympatyków Konfederacji na temat prywatyzacji są podzielone. Choć względnie dużo jest wśród nich zwolenników sprywatyzowania państwowych przedsiębiorstw (42%), to nieomal równie duża część tego elektoratu popiera znaczny udział własności państwowej w gospodarce (41%).

Wyborców Konfederacji wyraźnie różni od pozostałych elektoratów, a także od ogółu badanych, postawa wobec Ukrainy. Wśród sympatyków tego ugrupowania, jako jedynego, przeważa przekonanie, że Polska nie powinna w sposób szczególny angażować się po stronie Ukrainy (42%). Wsparcie przez nasz kraj Ukrainy i jej proeuropejskich ambicji postuluje niespełna co trzeci wyborca Konfederacji (31%). Pod względem stosunku rozwoju integracji europejskiej elektorat Konfederacji przypomina wyborców Prawa i Sprawiedliwości. Ponad połowa jej zwolenników (56%) uważa, że Polska powinna dążyć do zachowania daleko idącej niezależności w Unii Europejskiej. Większość z nich (69%) jest przeciwna przyjmowaniu przez Polskę uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu.

Wśród sympatyków Konfederacji, podobnie jak wśród wyborców Prawa i Sprawiedliwości przeważa opinia, że Polska powinna móc jak najdłużej wykorzystywać węgiel w energetyce (58%). Niemal o połowę mniejszy odsetek (29%) postuluje szybkie odchodzenie od węgla.

Poglądy sympatyków Konfederacji w kwestiach światopoglądowych są dość podobne do przeciętnych wśród ogółu badanych. Biorąc za punkt odniesienia pozostałe elektoraty można zauważyć, że wyborcom Konfederacji najbliższe do sympatyków Trzeciej Drogi. Ponad połowa z nich (57%) uważa, że państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów. Nieco ponad połowa (52%) opowiada się także za liberalnym prawem aborcyjnym. Opinie wyborców Konfederacji o instytucjonalizacji związków osób tej samej płci są podzielone: niemal równie często popierają to rozwiązanie (43%), co są mu przeciwni (42%).

Wyborcy Konfederacji, podobnie jak wszystkie inne elektoraty, są zwolennikami decentralizacji – szerokich uprawnień samorządów (67%). Sympatycy Konfederacji, tak jak wyborcy pozostałych ugrupowań opozycyjnych, są wrażliwi na kwestię przestrzegania praw obywatelskich: ponad dwie trzecie z nich (70%) uważa, że zwalczanie przestępczości nie może usprawiedliwiać ograniczania swobód obywatelskich.

Analizy⁷ pokazują, że zamiarowi oddania głosu w wyborach parlamentarnych na Konfederację sprzyja przede wszystkim dezaprobata dla pełnienia przez państwo funkcji opiekuńczych, sceptycyzm wobec pogłębiania integracji europejskiej, dystans wobec angażowania się we wsparcie Ukrainy, a także poparcie dla prywatyzacji państwowych przedsiębiorstw oraz przekonanie, że państwo nie powinno wyróżniać żadnych wyznań ani Kościołów.

TABELA 3. ROZKŁADY OPINII W OMAWIANYCH KWESTIACH W POTENCJALNYCH ELEKTORATACH

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń w elektoratach				
	Prawo i Sprawiedliwość	Koalicja Obywatelska	Lewica	Trzecia Droga	Konfederacja WiN
	w procentach				
Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp. (1+2+3)	89	79	88	76	52
Opinia ambiwalentna (4)	6	10	4	16	11
Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp. (5+6+7)	5	11	7	8	33
Trudno powiedzieć	0	0	1	0	4
Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało (1+2+3)	64	44	52	49	28
Opinia ambiwalentna (4)	8	12	9	7	10
Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów (5+6+7)	22	40	38	44	60
Trudno powiedzieć	6	4	0	0	2
Najważniejsze jest bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet jeśli pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw (1+2+3)	45	32	42	37	29
Opinia ambiwalentna (4)	19	21	17	23	16
Najważniejsze jest, aby przedsiębiorstwa mogły szybko reagować na zmiany sytuacji gospodarczej, by w razie problemów mogły łatwo zmniejszać zatrudnienie i nie bały się ponownie zatrudniać pracowników (5+6+7)	29	44	35	38	47
Trudno powiedzieć	7	3	6	2	8

⁷ Zob. przypis 3.

TABELA 3 (cd.). ROZKŁADY OPINII W OMAWIANYCH KWESTIACH W POTENCJALNYCH ELEKTORATACH

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń w elektoratach				
	Prawo i Sprawiedliwość	Koalicja Obywatelska	Lewica	Trzecia Droga	Konfederacja WiN
	w procentach				
Należy sprywatyzować wszystkie przedsiębiorstwa państwowe (1+2+3)	5	41	27	30	42
Opinia ambiwalentna (4)	10	20	18	28	13
Znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwową (5+6+7)	83	34	47	36	41
Trudno powiedzieć	2	5	8	6	4
Polska powinna jak najszybciej odejść od energetyki opartej na węglu (1+2+3)	8	63	66	54	29
Opinia ambiwalentna (4)	9	12	7	14	13
Polska powinna jak najdłużej móc wykorzystywać węgiel w energetyce (5+6+7)	80	22	23	31	56
Trudno powiedzieć	3	3	4	1	2
Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałoby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli (1+2+3)	42	18	12	18	20
Opinia ambiwalentna (4)	11	9	8	14	9
Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli (5+6+7)	45	72	80	68	70
Trudno powiedzieć	2	1	0	0	1
Przerywanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń (1+2+3)	19	73	80	58	52
Opinia ambiwalentna (4)	21	19	13	22	18
Przerywanie ciąży powinno być całkowicie zakazane (5+6+7)	56	7	7	16	28
Trudno powiedzieć	4	1	0	4	2
Konkordat między Polską a Stolicą Apostolską jest niepotrzebny. Państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów (1+2+3)	16	71	88	66	57
Opinia ambiwalentna (4)	9	8	5	12	15
Konkordat jest potrzebny. Państwo powinno współpracować z Kościołem katolickim, do którego należy większość społeczeństwa (5+6+7)	70	19	7	20	24
Trudno powiedzieć	5	2	0	2	4

TABELA 3 (cd.). ROZKŁADY OPINII W OMAWIANYCH KWESTIACH W POTENCJALNYCH ELEKTORATACH

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń w elektoratach				
	Prawo i Sprawiedliwość	Koalicja Obywatelska	Lewica	Trzecia Droga	Konfederacja WiN
	w procentach				
Prawo powinno dopuszczać możliwość zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci (1+2+3)	13	70	78	55	43
Opinia ambiwalentna (4)	5	10	5	7	11
Prawo w ogóle nie powinno dopuszczać możliwości zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci (5+6+7)	78	16	15	36	42
Trudno powiedzieć	4	4	2	2	4
Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej (1+2+3)	13	76	79	68	21
Opinia ambiwalentna (4)	13	10	9	13	17
Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności (5+6+7)	67	12	9	17	56
Trudno powiedzieć	7	1	3	2	6
Polska powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu (1+2+3)	5	35	41	25	11
Opinia ambiwalentna (4)	6	20	13	14	16
Polska nie powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu (5+6+7)	87	42	44	60	69
Trudno powiedzieć	2	3	2	1	4
Polska powinna wspierać Ukrainę i jej starania o wejście do UE	64	72	74	63	31
Opinia ambiwalentna (4)	11	9	4	12	19
Polska nie powinna w szczególności sposób angażować się po stronie Ukrainy (5+6+7)	21	17	21	24	42
Trudno powiedzieć	4	2	1	1	8
Samorządy powinny mieć szerokie kompetencje do realizacji zadań i usług publicznych (1+2+3)	58	87	86	79	67
Opinia ambiwalentna (4)	13	7	3	9	13
To przede wszystkim władze centralne powinny decydować o realizacji zadań i usług publicznych (5+6+7)	21	5	5	7	11
Trudno powiedzieć	9	1	6	5	9

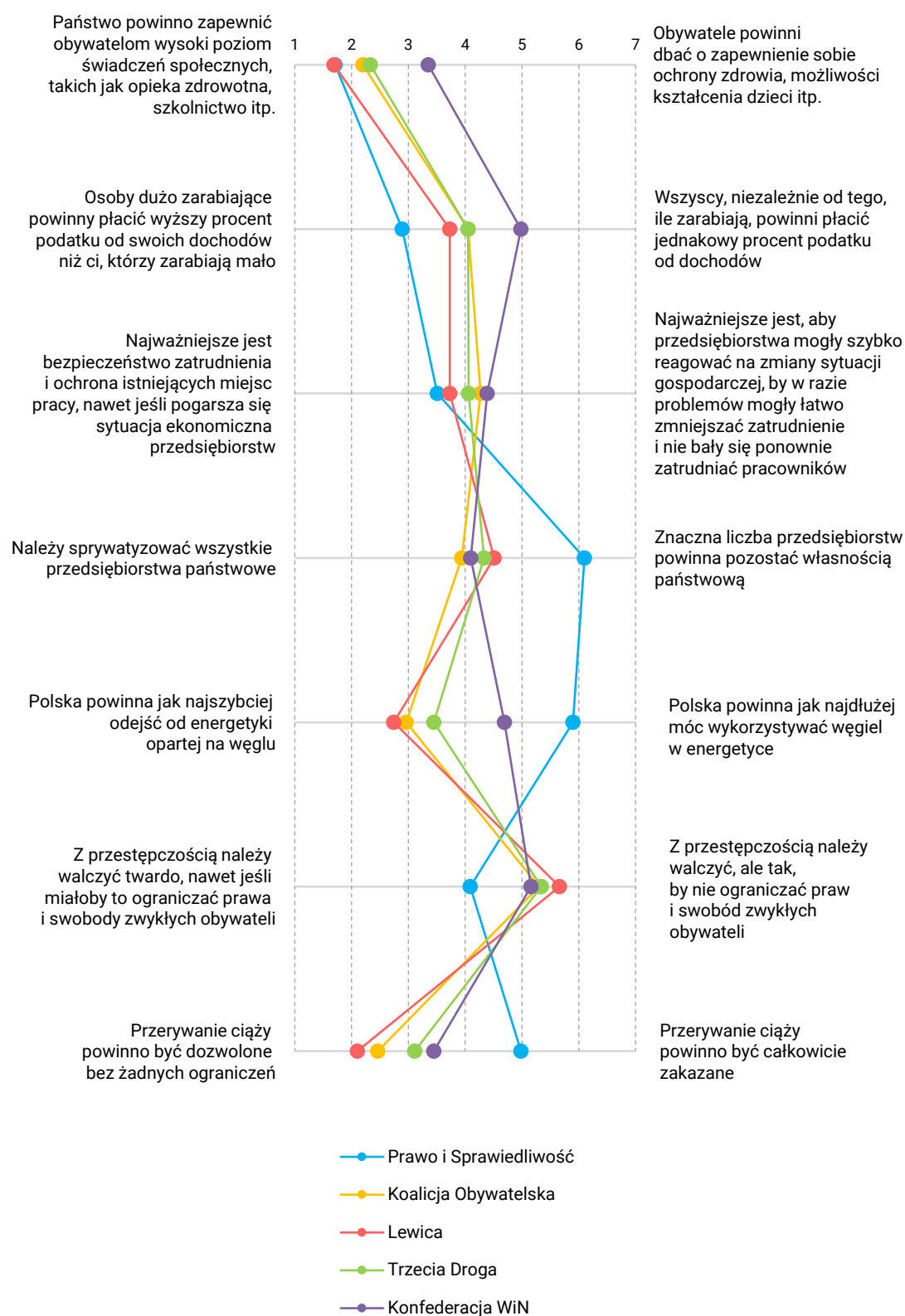
TABELA 4

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Prawo i Sprawiedliwość	Koalicja Obywatelska	Lewica	Trzecia Droga	Konfederacja WiN
	wartości średnie na skali 1–7				
(1) Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp.	1,71	2,20	1,69	2,33	3,35
(7) Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp.					
(1) Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało	2,89	4,05	3,73	4,05	4,98
(7) Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów					
(1) Najważniejsze jest bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet jeśli pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw	3,51	4,27	3,73	4,06	4,39
(7) Najważniejsze jest, aby przedsiębiorstwa mogły szybko reagować na zmiany sytuacji gospodarczej, by w razie problemów mogły łatwo zmniejszać zatrudnienie i nie bały się ponownie zatrudniać pracowników					
(1) Należy sprywatyzować wszystkie przedsiębiorstwa państwowe	6,10	3,94	4,51	4,33	4,10
(7) Znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwową					
(1) Polska powinna jak najszybciej odejść od energetyki opartej na węglu	5,90	2,96	2,74	3,45	4,69
(7) Polska powinna jak najdłużej móc wykorzystywać węgiel w energetyce					
(1) Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli	4,09	5,30	5,66	5,34	5,16
(7) Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli					
(1) Przerywanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń	4,98	2,46	2,10	3,11	3,45
(7) Przerywanie ciąży powinno być całkowicie zakazane					
(1) Konkordat między Polską a Stolicą Apostolską jest niepotrzebny. Państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów	5,41	2,55	1,76	2,84	3,09
(7) Konkordat jest potrzebny. Państwo powinno współpracować z Kościołem katolickim, do którego należy większość społeczeństwa					

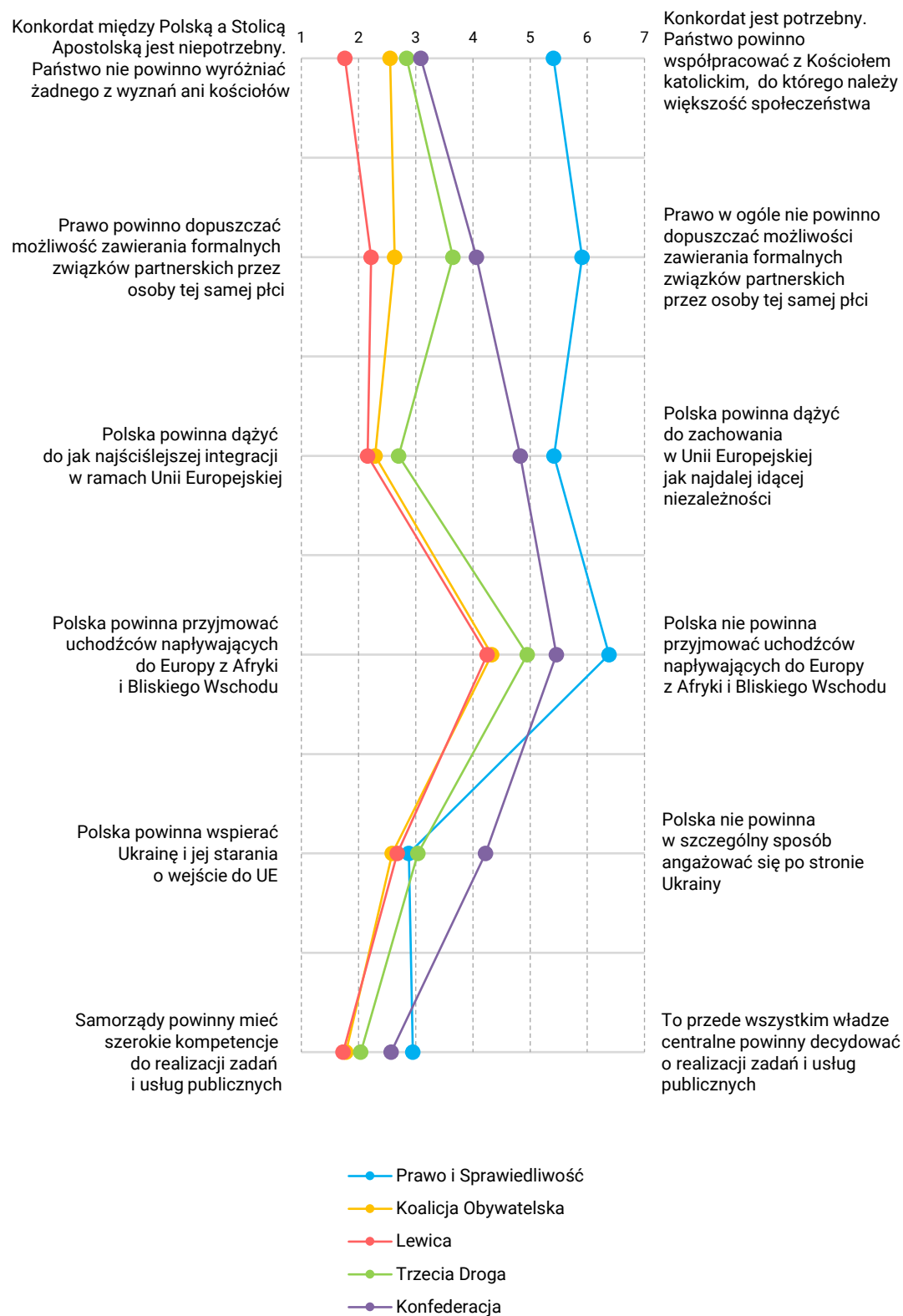
TABELA 4 (cd.)

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Prawo i Sprawiedliwość	Koalicja Obywatelska	Lewica	Trzecia Droga	Konfederacja WiN
	wartości średnie na skali 1–7				
(1) Prawo powinno dopuszczać możliwość zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci	5,91	2,63	2,22	3,65	4,06
(7) Prawo w ogóle nie powinno dopuszczać możliwości zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci					
(1) Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej	5,42	2,29	2,16	2,70	4,83
(7) Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności					
(1) Polska powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu	6,38	4,33	4,25	4,95	5,46
(7) Polska nie powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu					
(1) Polska powinna wspierać Ukrainę i jej starania o wejście do UE	2,88	2,59	2,68	3,04	4,22
(7) Polska nie powinna w szczególny sposób angażować się po stronie Ukrainy					
(1) Samorządy powinny mieć szerokie kompetencje do realizacji zadań i usług publicznych	2,95	1,78	1,73	2,04	2,57
(7) To przede wszystkim władze centralne powinny decydować o realizacji zadań i usług publicznych					

RYS. 1. Opinie potencjalnych elektoratów. Wartości średnie na skali 1–7

RYS. 1 cd. Opinie potencjalnych elektoratów. Wartości średnie na skali 1–7

ANALIZOWANE ELEKTORATY NA OSIACH PODZIAŁÓW POLITYCZNYCH

Wyrażone na skali opinie elektoratów służą nam do wyodrębnienia – za pomocą analiz statystycznych⁸ – osi podziałów politycznych w Polsce. W wyniku analiz przeprowadzanych w latach 2009–2019 uzyskiwaliśmy trzy wymiary wyznaczające podziały polityczne w Polsce. Były to liberalizm światopoglądowy – konserwatyzm, proeuropejskość – dystans do UE, liberalizm ekonomiczny – etatyzm. Analiza danych z roku 2021 pokazała, że poglądy w kwestiach tworzących dwa pierwsze wymiary są ze sobą na tyle skorelowane, że układają się w jeden czynnik. Liberalizm światopoglądowy jest powiązany z nastawieniem prounijnym, zaś konserwatyzmowi towarzyszy eurosceptycyzm. Analiza tegorocznych danych potwierdza ustalenia sprzed dwóch lat. Główną oś podziału i identyfikacji politycznych wyznacza zatem stosunek do szerokiego spektrum powiązanych ze sobą kwestii: światopoglądowych i dotyczących rozwoju integracji europejskiej⁹. Druga oś jest określona przez etatyzm – liberalizm gospodarczy.

Pierwszą i najważniejszą oś dzielącą elektoraty można opisać jako oś lewica–prawica. Na opcję lewicową składają się: akceptacja możliwości zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci; poparcie dla pogłębiania integracji europejskiej; postulowanie jak najszybszego odejścia od wykorzystywania węgla w energetyce; przekonanie, że państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów; liberalne stanowisko w kwestii prawnej regulacji aborcji; pozytywny stosunek do przyjmowania uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu; a także akceptacja szerokich kompetencji samorządu terytorialnego. Prawicowe spektrum poglądów tworzą: dezaprobaty instytucjonalizacji związków formalnych osób tej samej płci; przekonanie o potrzebie zachowania w UE jak największej niezależności; poparcie dla możliwie długiego korzystania z węgla; akceptacja współpracy państwa z Kościołem katolickim; poparcie dla prawnego zakazu przerywania ciąży; sprzeciw wobec przyjmowania uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu; a także poparcie dla szerokich uprawnień władz centralnych.

Druga oś dzieląca elektoraty obrazuje oczekiwania wyborców dotyczące właściwego ładu społeczno–gospodarczego i roli państwa. Przeciwstawia ona państwo liberalne państwu socjalnemu. Krańce tej osi można opisać jako etatyzm i liberalizm gospodarczy. Na szeroko rozumianą orientację etatystyczną składają się: przywiązanie do modelu państwa opiekuńczego, nacisk na ochronę istniejących miejsc pracy oraz akceptacja progresywnej skali podatkowej. Liberalizm gospodarczy jest wyznaczony przez sceptycyzm wobec modelu państwa opiekuńczego, przekonanie, że elastyczność rynku pracy jest ważniejsza niż bezpieczeństwo zatrudnienia, oraz poparcie dla podatku liniowego.

⁸ Przeprowadzono analizę czynnikową (rotacja Varimax z normalizacją Kaisera).

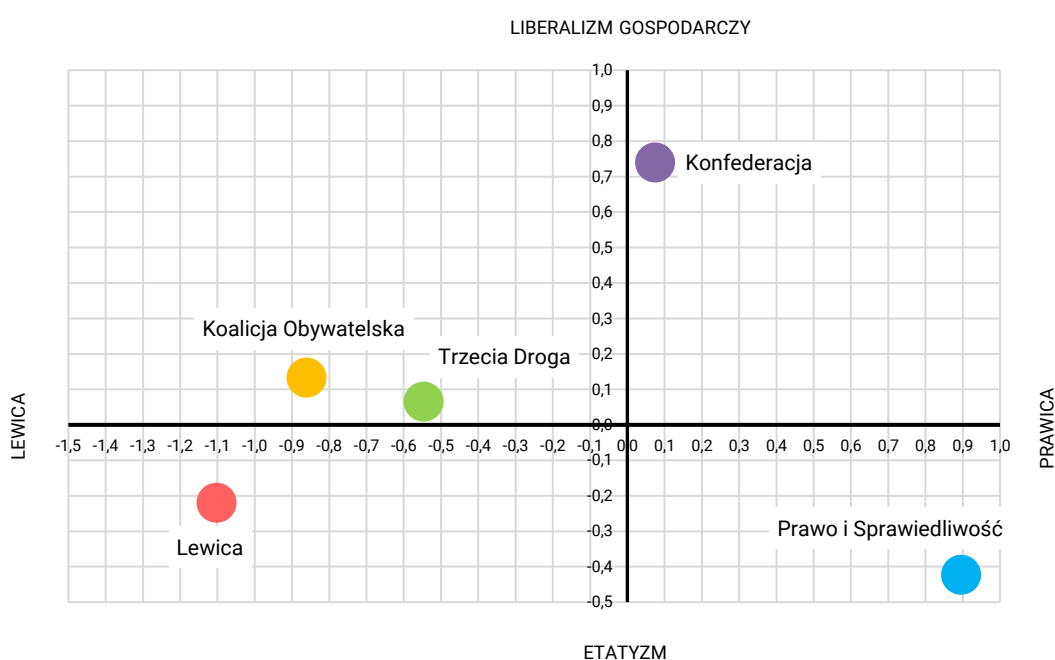
⁹ Pierwszy czynnik wyjaśnia 31,6% wariancji danych, drugi czynnik – 13,8%.

Przedstawiony poniżej model jest tylko jednym z możliwych i z natury rzeczy uproszczonym obrazem zróżnicowania poglądów polskiego społeczeństwa. Dla większej spójności i klarowności modelu podziałów politycznych z analiz wyłączono zostały opinie dotyczące zwalczania przestępczości kosztem ograniczania praw obywatelskich, prywatyzacji oraz polityki wobec Ukrainy.

W polu wyznaczonym przez wyłonię w toku analiz osie podziałów politycznych usytuowaliśmy badane elektoraty. Uzyskany w ten sposób obraz podziałów politycznych przedstawia pozycję elektoratów względem wyodrębnionych wymiarów i – przede wszystkim – w relacji do siebie nawzajem.

CBOS

RYS. 2. Analizowane elektoraty na osiach podziałów politycznych

Rozmieszczenie elektoratów na osi lewica-prawica w sposób obrazowy pokazuje jej konstytutywne znaczenie dla określenia identyfikacji i podziałów politycznych w Polsce. Najbardziej odległą pozycję od środka, wyznaczonego przez poglądy ogółu wyborców, zajmuje z jednej strony elektorat Lewicy, z drugiej – wyborcy Prawa i Sprawiedliwości. Po lewej stronie, niedaleko sympatyków Lewicy, sytuuje się także elektorat Koalicji Obywatelskiej, oraz – już bliżej środka skali – zwolennicy Trzeciej Drogi. Ciekawą pozycję zajmuje elektorat Konfederacji, który w obrębie przedstawionego układu odniesienia sytuuje się tylko nieznacznie na prawo, nieomal w centrum¹⁰. Jeśli zestawiać obecne umiejscowienie

¹⁰ Usytuowanie elektoratów na osi lewica – prawica jest w dużym stopniu zbieżne z ich autoidentyfikacjami politycznymi. Ogromna większość badanych w maju i czerwcu zwolenników PiS (79%) deklaruje prawicowe poglądy polityczne. W elektoracie Konfederacji takie przekonania deklaruje znacznie mniejszy odsetek (51%). Sympatycy Lewicy w zdecydowanej większości identyfikują swoje poglądy jako lewicowe (86%). Zwolennicy Koalicji Obywatelskiej najczęściej określają swoje poglądy jako lewicowe (46%) lub centrowe (32%), podobnie sympatycy Trzeciej Drogi: jako lewicowe (38%) lub centrowe (35%).

tego elektoratu na osi lewica–prawica z pozycją wyborców tego ugrupowania sprzed dwóch lat, to wyraźnie widoczne jest jego przesunięcie się ku centrum: zwiększenie dystansu do wyborców Prawa i Sprawiedliwości oraz zmniejszenie dystansu do zwolenników pozostałych ugrupowań opozycyjnych¹¹.

Rozpiętość usytuowania elektoratów na osi etatyzm – liberalizm gospodarczy jest mniejsza. Po stronie oznaczającej orientację etatystyczną lokują się wyborcy Prawa i Sprawiedliwości oraz – bliżej środka skali – zwolennicy Lewicy. Zdecydowanie najbardziej liberalne poglądy na temat zasad ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa mają osoby deklarujące chęć oddania w wyborach głosu na Konfederacji. Poglądy sympatyków Koalicji Obywatelskiej oraz Trzeciej Drogi na temat właściwego kształtu ładu społeczno-gospodarczego są do siebie podobne i sytuują ich po stronie wskazującej na orientację liberalną, choć blisko centrum (dotyczy to szczególnie koalicji Polski 2050 Szymona Hołowni z PSL-Koalicją Polską). Mimo to, biorąc pod uwagę wartości, jakie uzyskali na osi etatyzm–liberalizm gospodarczy, można stwierdzić, że potencjalnym wyborcom obu ugrupowań dość blisko do sympatyków Lewicy.

Usytuowanie elektoratów na osiach podziałów politycznych pokazuje, że największy potencjał wzrostu, ale także potencjał koalicyjny ma Koalicja Obywatelska, której w kwestiach ideowych blisko do Lewicy, zaś biorąc pod uwagę poglądy społeczno-ekonomiczne – do wyborców Trzeciej Drogi. Bardziej swoiste, odrębne od innych są natomiast elektoraty Prawa i Sprawiedliwości oraz Konfederacji WiN.

Rejestrowane w naszych badaniach opinie społeczne kształtują się często pod wpływem bieżących wydarzeń politycznych oraz aktualnej sytuacji ekonomicznej. Szczególnie ciekawe są zmiany opinii, które mają charakter tendencji obserwowanej w dłuższej perspektywie czasowej i które mogą wskazywać na bardziej trwałą ewolucję poglądów.

Tegoroczne badania potwierdzają obserwowane już wcześniej zjawiska, m.in. nasilający się liberalizm światopoglądowy. Systematycznie zwiększa się akceptacja prawnej instytucjonalizacji związków osób tej samej płci, od czasu wyroku Trybunału Konstytucyjnego zaostrzającego prawo aborcyjne przybywa zwolenników prawnej dopuszczalności przerywania ciąży. Równocześnie od lat rośnie społeczna wrażliwość na ograniczanie praw i swobód obywatelskich. W kwestiach społeczno-ekonomicznych od wielu już lat obserwujemy wzrost poparcia dla spłaszczania podatków od dochodów osobistych.

W ostatnich latach bardzo zmieniło się myślenie Polaków o polityce wschodniej. Zwątpienie co do możliwości utrzymywania dobrych relacji z Rosją zaczęło mocno narastać po ostatnich, powszechnie uznawanych za sfałszowane, wyborach prezydenckich na Białorusi i protestach społecznych w tym

¹¹ Zob. komunikat CBOS „Elektoraty o istotnych kwestiach społeczno-politycznych”, sierpień 2021 (oprac. B. Roguska).

kraju, a nasiliło się po wybuchu wojny w Ukrainie. Efektem kryzysu energetycznego związanego z wojną jest także wyraźny wzrost poparcia dla możliwości korzystania z węgla w energetyce. W tegorocznych badaniach zwraca uwagę nieduży, ale zauważalny wzrost sceptycyzmu wobec pogłębiania integracji europejskiej.

Większość analizowanych kwestii istotnie różnicuje opinie elektoratów głównych ugrupowań politycznych. Największe rozbieżności wywołuje obecnie rozwój integracji europejskiej. Ponadto silne kontrowersje budzą kwestie światopoglądowe, w tym przede wszystkim prawna instytucjonalizacja związków partnerskich osób tej samej płci oraz relacje między państwem a Kościołem katolickim, ale elektoraty bardzo wyraźnie różnią się także w opiniach na temat tempa odchodzenia od energetyki węglowej.

Uwzględniając poglądy elektoratów w poszczególnych sprawach i ich usytuowanie względem dwóch wyodrębnionych w wyniku analiz osi podziałów politycznych można powiedzieć, że Prawo i Sprawiedliwość przyciąga wyborców konserwatywnych, sceptycznych wobec pogłębiania integracji europejskiej i – jednocześnie – etatystycznych. Pod względem stosunku do rozwoju integracji w ramach Unii Europejskiej do wyborców rządzącej partii podobni są zwolennicy Konfederacji. Charakteryzuje ich jednak zarazem zdecydowanie mniejszy konserwatyzm – ich poglądy w kwestiach światopoglądowych są bliskie przeciętnym w całym społeczeństwie. Elektorat Konfederacji wyróżnia spośród pozostałych liberalizm w myśleniu o roli państwa i gospodarce. Dodatkowo wśród wyborców tego ugrupowania relatywnie silna jest niechęć wobec wspierania Ukrainy. Na ideowo przeciwnym biegunie wobec zwolenników Prawa i Sprawiedliwości sytuują się wyborcy Koalicji Obywatelskiej, Lewicy oraz Trzeciej Drogi. Wyborcy tych ugrupowań są do siebie dość podobni. Łączy ich przede wszystkim prounijne nastawienie, w mniejszym stopniu także liberalizm światopoglądowy oraz dość zbieżne oczekiwania dotyczące roli państwa i ładu społeczno-gospodarczego.

Opracowała

Beata Roguska